

DEN SORTE VEJ

EN FILM AF KNUD HAUGE

STATENS FILMCENTRAL

I 1986 blev Latinamerikas største kulmine åbnet i Colombias nordøstligste, gølge og ørkenagtige område, hvor wayú-indianerne indtil da havde levet uforstyrret. Danmark er minens største kunde og Exxon (Esso) – et af USAs største multinationale selskaber – står for driften.

Filmen er en rejse med kultotet på den 144 km lange tur gennem wayúernes land ud til Det Caribiske Hav. Den fortæller om minen, jernbanen, udskibningen af kullene, indianerne og de konsekvenser, mineeventyret har for den lokale befolkning.

Udgivet af SFC, 1987.
Trykt hos Frede Rasmussen.

Forside og plakat:
KNUD HANSEN.

Fotos: KNUD HAUGE og
JENS LOHMANN.
Layout: KJELD BRANDT.

*Kultogene forstyrrer flere gange dagligt
de døde wayú-indianeres ro.*

Den sorte vej

Af Knud Hauge & Jens Lohmann

”En kirkegård flytter man ikke bare sådan uden videre, for det er, som den døde er levende for én. Når nogen er død, husker man den døde, og derfor er en kirkegård noget meget helligt for én, og det gør ondt at fjerne den og flytte den et andet sted hen. Ja, man begræder det, man græder selv ... for det at flytte gør ondt i én, for man er født her og alt det dér”.

Otilia taler klart og fast. Spørgsmålet om, hvad der er sket med hendes folk efter at den store kulmine, jernbanen og kulhavnen er åbnet, optager hende meget. Hun er en af dem, der har kæmpet for at sikre wayú-indianernes rettigheder over for mineselskabet og myndighederne.

”Da selskabet kom, begyndte vi at holde møder med dem. De fortalte os, at vi skulle fjerne os herfra, at vi skulle flytte, at denne jord ikke var vores, at den var regeringens. Og vi kæmpede sådan mod dem, og at nej, og at nej, og at nej. At det ikke var regeringens, at det var vores. Og så spurgte vi dem, hvor regeringens kirkegård var henne. Vi sagde: ’Jorden er vores, for vi har kirkegården her, vore forfædre. Hvor er regeringens forfædre? Hva?’ Ville I bryde jer om at vi tog herfra til jeres land for at invadere jeres hjem? Ville I bryde jer om det? Det ville I ikke bryde jer om. Ingen ville bryde sig om at blive generet i sit hjem. Så vi vil heller ikke have, at I generer os. Vi vil ikke tage nogen steder hen”.

Historien

Det var i 1980, da den multinationale gigant Exxon i samarbejde med den colombianske stats kulselskab Carbocol indledte opmålingen til og anlæggelsen af udskibningshavnen, jernbanen mellem havnen og minen, og minen. Der hvor havnen skulle ligge, lå der et par indianske landsbyer.

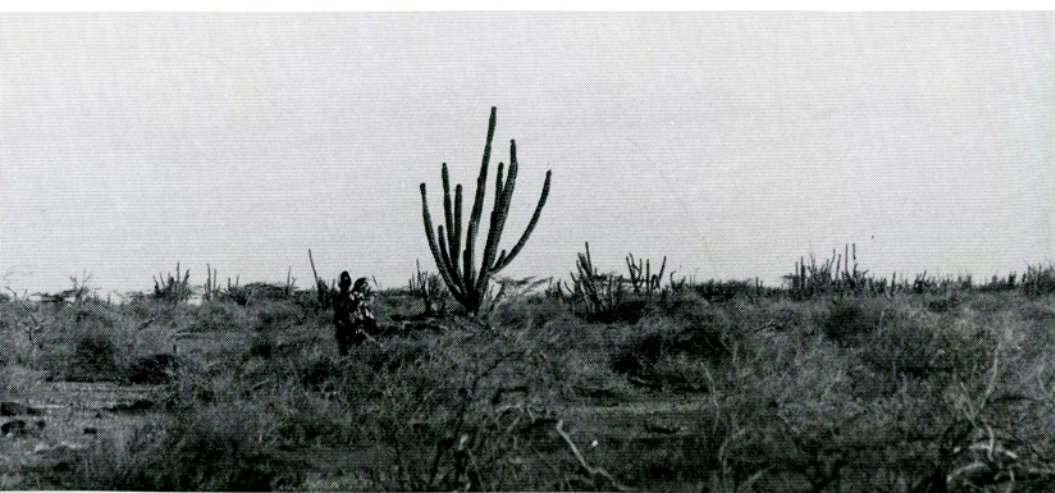
De havde ligget der i umindelige tider, fra længe før nogen tænkte på at finde kul og andre rigdomme, fra længe før europæere og siden regeringen i Bogotá tænkte på at skaffe sig kontrol over den ugæstfrie, utilgængelige og ufrugtbare Guajira-halvø, der rager fra fastlandet ind i Det Caribiske Hav.

I århundreder havde halvøen været tumleplads for pirater, smuglere, eventyrere og missionærer, men ingen havde haft held til at underlægge sig wayú-indianerne, der havde ry for at være særdeles krigeriske og afvisende over for fremmede.

De første spanske erobrere, som ankom til Guajira-halvøen i begyndelsen af 1500-tallet og søgte at grundlægge byer og kontrollere området, måtte hurtigt opgive. Manglen på vand, det ugæstmilde klima, de krigeriske indianere og den tilsyneladende mangel på rigdomme fik dem til hurtigt at give op og søge længere sydpå til munden af floden Hacha (i dag kendt som Ranchería), hvor de grundlagde den nuværende provinshovedstad Riohacha i 1545.

Da der ikke umiddelbart var nogen rigdomme, der kunne friste de spanske kolonisatorer eller andre europæere i kolonitiden eller andre colombianere efter uafhængigheden fra Spanien i 1819, fik halvøen lov til at leve nogenlunde i fred. Kun wayúerne og smuglerne bragte liv i det barske landskab, lejlighedsvis forstyrret af kapuchinermunke, der havde fået monopol på at missionere i området.

Ugæstmild tumleplads for smuglere og missionærer.

Uribia - resterne af en drøm.

Fra tid til anden er det kommet til gnidninger med Venezuela over grænsedragningen, hvilket i trediveerne fik kaptajn i hæren Eduardo Londoño til i 1935 at grundlægge en by midt på halvøen, så regeringen endelig kunne få kontrol over området og dets genstridige befolkning.

Drømmen om et nyt Paris

Den 89-årige Victor Barros, som var med til grundlæggelsen, fortæller, at "kaptajnen, militærmand og sådan, tænkte, at det ville være en kendsgerning, når der nu var vand her, at ligge i midten af hele dette territorium, at her skulle den nationale regering indrette sig, og man skulle mærke hærens ydelser, og politiets ydelser, og der skulle være myndigheder og kortere afstand (for indianerne) til at fremsætte de klager og konflikter, de havde om deres kvæg. Dertil kom den store idé, at man skulle lave en landingsbane. Man kan nå hvor som helst inden for en radius af den halve halvø".

Kaptajn Londoño havde store visioner med byen. Den skulle være et mini-Paris i ørkenen. Byplanen blev tegnet med den parisiske Place Etoile og de omliggende kvarterer som forbillede. Den centrale plads i Uribia er halvt så stor som sit parisiske forbillede, og der udgår halvt så mange gader, seks, som fra Etoile.

Der er nu ikke meget parisisk over pladsen eller byen. Hvad der var tænkt som brede boulevarder, er støvede, ujævne gader flankeret af lav, blandet bebyggelse. Den eneste udendørs "café" i byen er en madbod under et skyggefuldt træ på pladsen næsten over for kirken, hvis tårn krones af en kulørt Kristus-figur, der beskyttende rækker armene op om den glemte by, der var tiltænkt en strålende fremtid som et colombiansk Paris i ørkenen.

Don Victor har med sine 89 år ikke opgivet drømmen. Han fortæller livligt om fortid og fremtid under halvtaget i sin baghave, mens 2-3 håndværkere slider i den bagende hede med at udvide hans hus, der også rummer en begravelsesforretning – den sikreste forretning i en by, som kun overlever i kraft af to skoler, der drives af kirken.

Maicao – den virkeliggjorte drøm om rigdom.

Smuglerne

Anderledes blomstrende er smuglercentret Maicao 40 km mod syd på hovedvejen mellem Riohacha og den venezuelanske olieby Maracaibo. Grundlagt ved et tilfælde i 1927 var den i mange år centrum for den største økonomiske aktivitet i La Guajira i kraft af et omfattende smugleri.

Guajira-boerne – indianere og ikke-indianere – har ikke glemt de århundredgamle traditioner for smugleri af varer fra Panama og Curacao. Flere gange om ugen kører tungtlastede lastbiler i de sene nattetimer fra den nordligste del af halvøen ad ujævne jordveje til udkanten af Maicao, hvorfra varerne så fordeles til butikker og andre kunder.

Ægte skotsk whisky, fransk champagne, schweitzerure, fransk parfume, fransk og italiensk modetøj, japansk elektronik, amerikanske cowboybukser, amerikanske cigaretter. Det er der altså og mere til – alt det, der kan tilfredsstille den mest forbrugeristiske. Det er nemlig også fantastisk billigt.

Maicao – indianerne deltager også.

Handelen med smuglervarer foregår helt åbenlyst. Det er ikke lykkedes for de colombianske myndigheder at gøre en ende på smugleriet. Venezuelanerne tager på indkøbsture med bus til Maicao som danskere tager til Tyskland – selv om krisen har reduceret antallet af kunder fra det rige nabo-olie-land. Mange varer bliver også smuglet videre ind i Colombia i større og mindre partier efter et indviklet system, hvor også toldere og politifolk får deres andel.

Marihuana og kokain

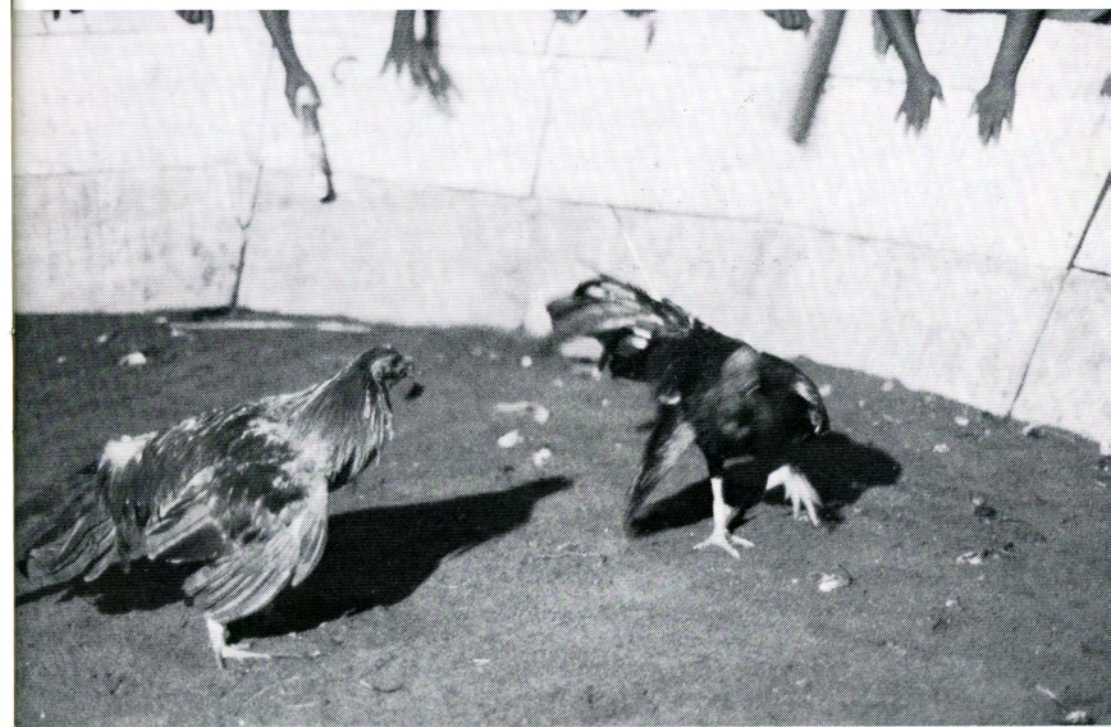
I slutningen af halvfjerdserne og begyndelsen af firserne blev La Guajira også et vigtigt centrum for en anden form for smugleri. De colombianske marihuana-smuglere, og i mindre omfang kokain-mafiaen, benyttede de mange naturlige havne på halvøens nordkyst – som varesmuglerne havde benyttet i århundreder – til at afskibe deres kostbare laste til USA og andre lande i Caribien. De anlagde også masser af illegale landingsbaner rundt om på den tyndt befolkede halvø for at flyve marihuana og kokain til USA.

”Dengang var det ikke sikkert at færdes på gaden her i Riohacha”, fortæller Ayda, en ung pige i provinshovedstaden. ”Bedst som man gik på gaden, kunne de begynde at skyde på hinanden”. De var folk fra rivaliserende narkosmuglergrupper, der havde slået sig ned i den ellers søvnige by. Her byggede de pragtvillaer og flotte hoteller. I dag står mange af dem tomme, og deres ejere er flygtet, dræbt eller fængslet.

Beslutningen om at udvinde kul fra de store forekomster i den sydlige del af La Guajira ramte ikke kun wayúerne, som flere steder blev tvunget bort fra deres landsbyer og blev tvunget til at flytte deres kirkegårde – der er deres største helligdom. Også smuglerne blev ramt. Først og fremmest narkosmuglerne, men også de traditionelle varesmuglere.

Da Exxons datterselskab Intercor fik koncession på udvinding af kul sammen med det statslige colombianske kulselskab Carbocol i 1976, presede man den colombianske regering til at gøre en ekstra indsats for at udrydde smugleriet i området. Frygten for at eksporten af kul skulle kunne udnyttes af smuglere var stor – og er det i øvrigt stadig, selv om der ikke længere synes at finde smugleri af marihuana og kokain sted fra La Guajira.

Hanekamp – fritidslidenskab med penge i.

I dag kan man se de mange forladte og tilgroede illegale landingsbaner fra luften, når man flyver fra minen til havnen. Som geometriske figurer i et gult og grønt kludetæppe ligger de og venter på en mulig ny opblomstring af narkotikasmugleriet.

Ganske vist fik militæret og politiet stoppet narkotikasmugleriet fra La Guajira af hensyn til anlæggelsen af kulminen, men det samlede smugleri fra Colombia er ikke taget af. Derfor er man også fra såvel myndighedernes som kulselskabets side på vagt over for mulige tilløb til at genoptage den givtige aktivitet fra halvøen, der med sin placering som en finger op i Det Caribiske Hav har en ideel beliggenhed.

Opblomstring

En medvirkende faktor til at det lykkedes at stoppe narkotika-smugleriet – som lokalbefolkningen heller ikke var glad for – var de nye beskæftigelsesmuligheder, anlæggelsen af jernbanen, havnen og minen skabte for befolkningen i La Guajira.

Der var brug for masser af arbejdskraft. Små klondykes skød op flere steder, og selv Uribia oplevede en kort blomstringstid, mens jernbanen blev anlagt, så den passerer lige uden for byen.

Den lille by Albania lige uden for minens hovedindgang oplevede et økonomisk boom og en befolkningseksplosion i årene 1982-85. Fra små 1.000 indbyggere voksede den på få måneder til over 6.000.

Pensionater, barer og bordeller blev indrettet i små, primitive træhuse, hvor arbejderne ved entrepenørselskaberne blev afkrævet skyhøje priser af pensionatsindehaverne, barejerne og de prostitueredes alfonser.

"Dengang var der gang i den", kommenterede en gæst ved billardet i en af byens barer. "I dag er her dødt, og jeg tænker også på at finde et andet sted. Jeg kan alligevel ikke få arbejde i minen. Men da der skulle slides og slæbes for at bygge minen og jernbanen, kunne jeg godt bruges", tilføjer han med en bitter undertone.

'Edens have'

Der er ikke meget liv i den lille by, der trods sin beliggenhed klos op og ned ad minen, hverken har elektricitet, vand eller kloakering. Gaderne er meget ujævne, de fleste af dem uden blot et symbolsk gruslag, som kunne gøre dem lettere at færdes på.

I kontrast hertil ligger minen bag sine hegn strålende oplyst med moderne boliger – for funktionærer i højere stillinger villaer med have, samt ad-

Luderen - "Alting har forandret sig, det går så dårligt".

gang til svømmepøl – asfalterede eller jævne og fastkørte grusveje, der vandes jævnlige, og alle moderne faciliteter, inklusive et supermarked.

I dag er barerne og bordellerne i Albania næsten tomme. "Dengang var en mandag som en søndag", fortæller Elisabeth, tidligere prostitueret, nu "gift" med indehaveren af den smukt dekorerede "Jardín del Edén" (Edens Have), der både er bar og bordel. Hun kom til Albania i 1982 tiltrukket af rygterne om de mange penge, der var at tjene. Dengang var der liv og masser af omsætning, men "alting har forandret sig, det går så dårligt", fortæller hun.

Forventningerne var ellers store, da man begyndte at projektere minen, fortæller en talsmand for beboerne i Albania, Sergio.

"Vi havde egentlig forestillet os, at da selskabet kom i 1982, ville vores problemer med lys, vand, arbejde o.s.v. blive løst", siger han. I dag "har vi det faktisk værre end før selskabet kom. Det har ikke kun svigtet os, det

har direkte skadet os. Før havde vi jord, kvæg, og så videre, men nu er vi helt gået i stå. Vi har ikke noget arbejde, vi har ingen serviceydelser i byen, der er ikke vand og lys, der er ikke noget sundhedsvæsen, ingen skole. Alt er gået ned ad bakke. Vi havde det godt før i tiden. Da landsbyen var lille, kunne service-systemet godt slå til, men da der kom så mange mennesker til byen, brød det hele sammen”.

Bitterheden er stor hos beboerne. De føler sig svigtet af både Intercor og myndighederne, som de mener skulle sørge for at sikre dem eksistensmuligheder – og ikke nødvendigvis ved minen. Landbrug er en oplagt mulighed, mener Sergio, der peger på, at i dag er det højst 2 procent af jorden, der bliver dyrket, da det er Intercor-Carbocol, der ejer den. ”Det vil sige, at vi ikke har et område, der er vores i den kommune”.

I kommunens hovedby Maicao – smuglerbyen nær grænsen til Venezuela – er man heller ikke begejstret for minen. Man er især utilfreds med at Intercor ikke betaler afgifter til kommunen, selv om en del af minens område ligger inden for kommunegrænsen. De kommunale afgifter mineselskabet betaler, går til den sydlige nabokommune Barrancas, hvor man kan spore en vis aktivitet og velstand som følge af minen.

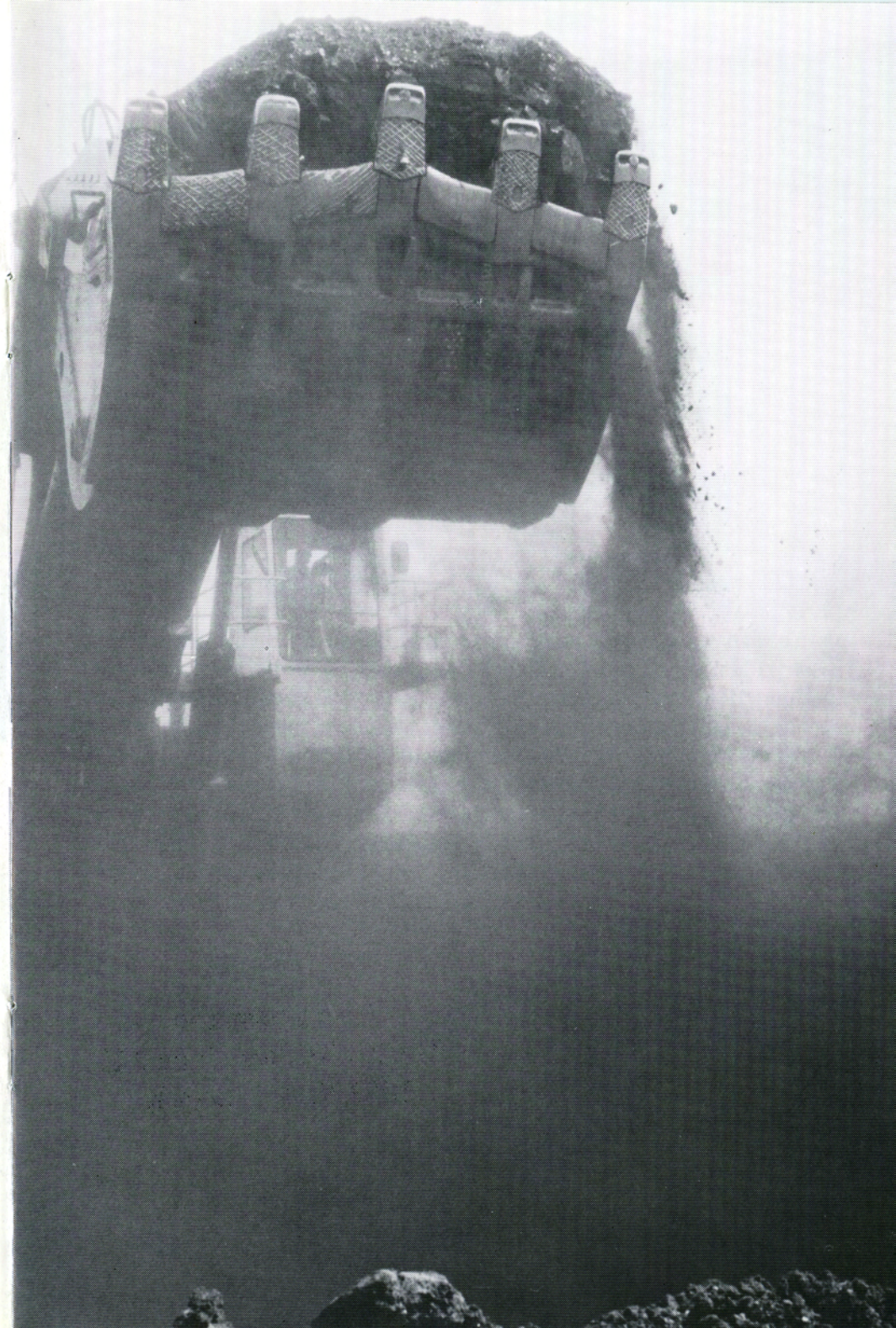
Omstridt kontrakt

Ifølge den koncession Intercor har fået på udvinding af kul i El Cerrejón-området i den sydlige del af La Guajira skal de to selskaber dele udgifter og indtægter ved minen lige over. Dog skal der fra hver side afgives 15 procent af overskuddet i skatter og afgifter til La Guajira-departementet og til Barrancas Kommune, som en del af minen ligger i.

Da kontrakt-udkastet blev kendt i 1976, gav det anledning til en ophedet diskussion i Kongressen i Bogotá og blandt colombianske jurister og eksperter i naturressourcer. Mange mente, at koncessionen var alt for gunstig for Exxon-datterselskabet Intercor, og at Carbocol – og dermed Colombia – simpelthen blev snydt. Flere højtstående funktionærer i Carbocol og regeringen opsagde deres stillinger i 1980 i protest mod kontrakten.

De har siden påvist, at Intercor i sit oplæg, efter at have undersøgt kulforekomsterne og deres kvalitet, satte sine omkostninger alt for højt for derved at pålægge Carbocol at betale mere end de reelle omkostninger giver dækning for. Da Intercor ifølge kontrakten står for driften af minen, har det ifølge kritikerne bedre muligheder for at skjule, hvordan det egentlig står

Kullene graves op.

til, og derved sikre sig en større fortjeneste og snyde den colombianske stat for millionbeløb i de 23 år, Intercor skal stå for udvindingen af kul, det vil sige frem til år 2008.

Elsam og El Cerrejón-minen

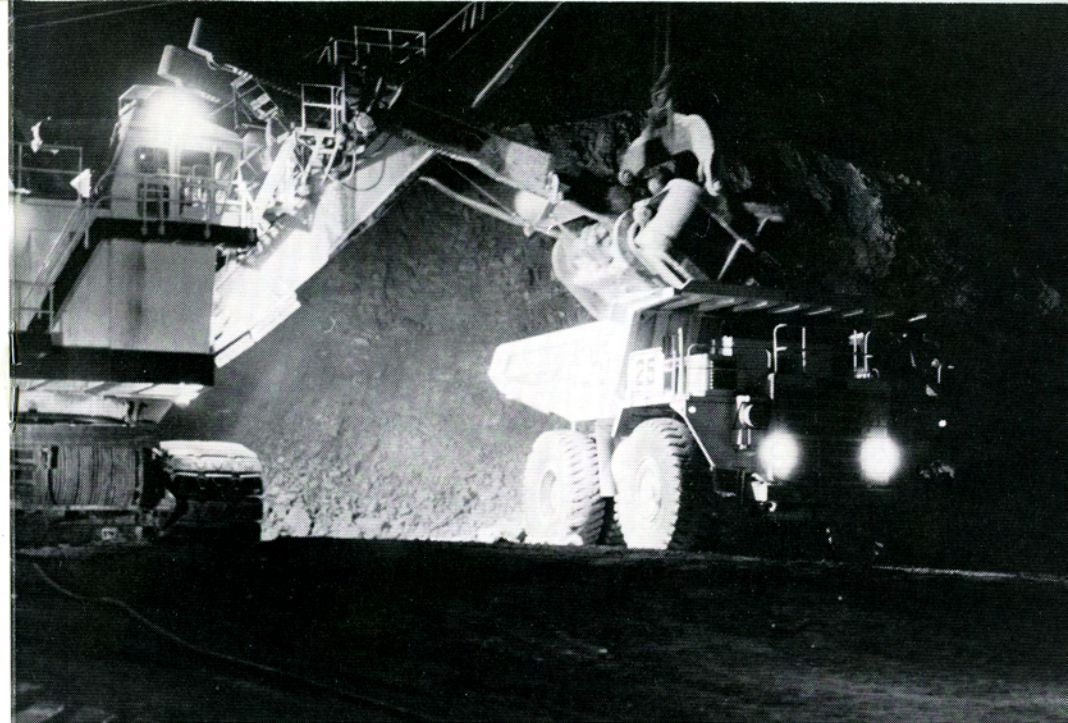
"Hvis Elsams ledelse ikke havde stølet så meget på os, var projektet formentlig ikke blevet til noget i vores levetid", sagde El Cerrejón-minens projektleder Alex McMichem fra Intercor til marts/april nummeret af Elsam Posten i 1985.

Elsam er den organisation som leder elsamarbejdet vest for Storebælt. Den tilsvarende organisation øst for Storebælt hedder Elkraft.

I 1980 indgik Elsam sin hidtil største energikontrakt på 30 millioner ton kul leveret over 15 år fra 1986 til 2000. Kontrakten er indgået med Exxon (Esso) i Miami, USA, og kullene hentes i El Cerrejón-minen i Colombia, hvor Exxons datterselskab Intercor har etableret samarbejde med det statslige selskab Carbocol. Kontrakten har en værdi af 12-15 milliarder kroner, som betales af forbrugerne i Jylland og på Fyn. Det vil sige, at alle vest for Storebælt hver især betaler 150-180 kr. pr. år til kul fra minen. Eller sagt på en anden måde, hver 3. pære som er tændt får sin energi fra Colombia.

Set på landsbasis dækker kontrakten godt 15% af den samlede danske forsyning til kraftvarmeanlæg i perioden 1986-2000, men da Elkraft samtidig har meldt sig som aftager med stadigt stigende mængder, vil det være rimeligt at regne med, at ¼ af Danmarks samlede kulimport i begyndelsen af 90'erne kommer fra Colombia.

Af øvrige væsentlige leverandørlande er Australien, Sovjetunionen, Kina og i mindre grad England de vigtigste. Når Polen ikke er medregnet skyldes det, at polske kul sælges via Sovjetunionen af valutamæssige årsager.

Der arbejdes i minen 24 timer i døgnet.

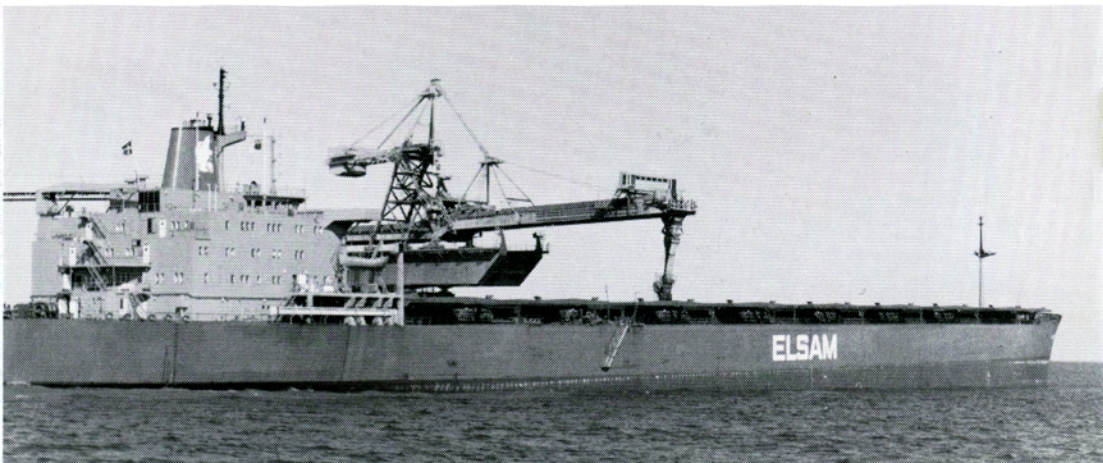
Kulproduktionen

Elsam og Danmark er uden sidestykke El Cerrejóns største kunde. Minen er på vej til at blive en af Verdens største med en produktion på foreløbig 20 millioner ton kul om året. Men der er også blevet satset stort fra Exxons og Carbocols side for at få sat dette mineeventyr igang. Alene Exxons investering er på 3,2 milliarder dollar, den største enkeltinvestering i selskabets historie. Exxon er Verdens næststørste multinationale selskab og med denne mine er det første gang oliegianten satser på kul.

Carbocols og specielt den colombianske stats investeringer er vanskelige at sætte tal på, bl.a. fordi der udover selve mineudgifterne er tale om udgifter til udbygning af infrastrukturen (veje, telefonvæsen, transport o.m.m.) i området.

I El Cerrejón minen ligger kullagene tæt ved jordskorpen. Det er en overflademine uden mineskakter og minegange. Der graves et kæmpehul, hvor jorden mellem kullagene køres bort for at få fat i kullene. Det kaldes 'strip-mining'.

Elsam Fyn - det ene af Elsams to store, specialbyggede kulskibe - lastes i Puerto Bolívar.

Miljøet

Kuludvindingen betyder ikke kun gode muligheder for valutaindtægter til Colombia og bedre energiforsyning. Der er også mange problemer knyttet til den.

Et af dem er de miljømæssige følger af så stort et projekt i et område med en meget følsom økologisk balance og en befolkning, der ikke tidligere har været i berøring med moderne industri.

Intercor siger selv, at man har taget højde for miljøet, og garanterer en retablering af det oprindelige miljø, når man er færdig med at grave kul ud i El Cerrejón.

Kun ti procent af den opgravede masse i det store, åbne brud er kul. Resten er jord, som oplagres i store bunker i nærheden af minen, så man kan fylde minehullet op, når man er færdig med at udvinde kul. Derefter vil man lægge et nyt muldlag på, og så og plante ny bevoksning, der kan trives i omgivelserne. Intercor gennemfører således i samarbejde med den colombianske stat en række planteforsøg for at finde frem til den bedst egnede vegetation til de opfyldte huller.

Derimod har man ikke noget svar på den kritik flere medarbejdere i regeringens miljø- og naturbeskyttelsesinstitut INDERENA (Instituto de Defensa de los Recursos Naturales) har rejst om følgerne for vandforsyningen i den sydlige del af La Guajira.

Minen betyder voldsomme forandringer i miljøet.

”Minen kræver meget vand”, siger en af medarbejderne. Ingen af dem ønsker at stå frem ved navns nævnelse. ”Selv om det regner en del i den korte regntid på en måned (oktober-november, red.), så rækker det ikke til, at floderne har vand året rundt, bortset fra Ranchería-floden. Derfor er man nødt til at foretage dybe borerer efter vand, og det betyder, at grundvandstanden vil falde betydeligt i den tid minen fungerer, med de økologiske følger det kan få for regionen”.

Minens eneste reaktion har været at pege på, at man genbruger så meget vand som muligt, blandt andet ved at oplagre brugt vand i store, åbne reservoirer ved minen.

Indianerne og minen

Befolkningen i La Guajira kender meget lidt til minekontrakten og til de mulige miljømæssige følger, men de kan dels se, at de ikke selv får megen glæde af indtægterne fra minen, dels mærke minens tilstedeværelse på mere end én måde.

Da det i 1982-83 endelig lykkedes for Intercor og myndigheder at presse wayú-indianerne til at lade sig og deres kirkegårde flytte, så man kunne anlægge havnen og jernbanen efter planen, blev den ene af landsbyerne ved den nuværende havn flyttet mod vest og den anden mod syd.

Kulstøvet fra havnen – en daglig plage for indianerne.

I dag står den, der blev flyttet mod vest tom og øde. Den daglige, stride nordøstenblæst førte kulstøv fra de store kulbunker og maskinerne i havnen lige ned over landsbyen, der ligger kun godt én kilometer fra kullene. Wayúerne flyttede lidt længere bort. "Men det er stadig galt", siger én af dem. "Vores mad er hver dag dækket af et tyndt, fedtet og sort lag. Vi skal dække vores vand meget godt til, ellers kan vi ikke drikke det. Vores børn bliver syge og vi kan ikke få nogen erstatning".

Wayúernes organisation *Yanama* har ikke været i stand til at skaffe erstatning for forureningsskaderne. Men ellers har organisationen under ledelse af den valgte koordinator Remedios Fajardo vist sig utroligt dygtig til at forhandle og opnå ydelser fra selskabet til gavn for indianerne.

"Vi gør os dog ingen illusioner om at opnå alt, hvad vi kræver", siger Remedios, en smuk og livlig kvinde i begyndelsen af trediverne, der samtidig med sit arbejde som koordinator og leder af *Yanama* har arbejdet i Intercors pr-afdeling, specielt med henblik på at forbedre selskabets forhold til den indianske befolkning.

Det er lykkedes hende at skaffe penge fra selskabet til et uddannelsesprojekt, der skal sikre, at wayú-børn kan lære at læse og skrive deres eget sprog, *wayunaiki*, i skolen, inden de lærer spansk. Derved sikres wayú-kulturen bedre muligheder for at overleve, og wayúerne risikerer ikke pludselig at stå i et kulturelt tomrum, sådan som mange andre indfødte folk har oplevet det ved mødet med store, fremmede virksomheder, der pludselig bliver interesserede i ressourcerne i deres land.

Indianerne måtte vige for kullene.

Remedios Fajardo, wayú-indianernes leder, gør sig ingen illusioner.

Wayúerne er et stolt folk, med ry for at være krigeriske og røveriske. Inden vi rejste til La Guajira blev vi adskillige gange advaret mod at tage derop, fordi det var røver-, smugler- og indianerland.

Vores oplevelse af wayúerne blev den stik modsatte. Vi mødte utroligt smukke, stolte og gæstfrie mennesker, som hjalp os med alt, hvad de kunne.

Vi oplevede et folk, hvor kvinder og mænd nok har hver deres klart definerede plads i familien og samfundet, men hvor de samtidig er ligeværdige. De smukke wayú-kvinder slår ikke blikket ned over for fremmede. De er ranke og selvbevidste, og mange af dem har iøvrigt en seminarieuddannelse. Hos wayúerne er kvinden ikke mandens ejendom. Når hun bliver gift, beholder hun sin medgift, og er dermed ikke økonomisk afhængig af manden. Hun kan kræve skilsmisse fra sin mand, hvis han ikke viser hende respekt, eller hvis han mishandler hende. Arven følger moderens slægt.

Wayúerne mærker ikke meget til fremskridtet.

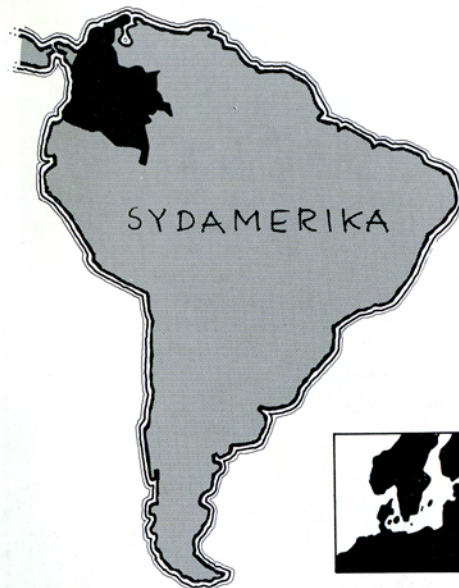
Derfor er der heller intet mærkeligt i, at en kvinde er blevet valgt som leder for de colombianske wayúers organisation, eller at kvinder mange steder er de lokale talsmænd for wayúerne.

Således også Otilia fra landsbyen ved havnen. Hun er ikke ydmyg. Hun kender sit eget værd og skammer sig i lighed med andre wayúer ikke over at være indianer.

Og så er hun stadig harm over, at mineselskabet ikke respekterede deres wayúernes, traditioner og jord.

I dag ligger kirkegården nogle hundrede meter fra hvor den havde ligget i generationer. Nu kører toget flere gange om dagen over den jord, som for altid skulle være de lokale wayúers hvilested. Og i deres nye grave bliver de døde wayúer forstyrret af larmen fra de kilometerlange tog, der dagligt bringer den sorte last til havnen.

Roen er forbi. "Fremskridtet" er kommet til La Guajira.

Colombia i tal

Areal: 1.141.748 km².

Befolkning: 29 millioner (1986), årlig vækst 1,6% (gns. 1970-85).

Befolkningstæthed: 25 pr. km², varierende fra under 2 pr. km² i de østlige og sydøstlige jungle- og sletteområder til over 100 i floddalene i det centrale Colombia og enkelte kystområder i nord.

Gennemsnitlig levealder: 62 år (1981).

Børnedødelighed: 61 promille (1981).

Uddannelse: 12% af befolkningen er analfabeter. Omkring 10% kommer aldrig i skole - flest på landet.

Boligen: Ifølge folketællingen i 1985 manglede 21,8% af landets boliger elektricitet, 30,3% havde ikke indlagt vand og 40,8% havde ingen form for kloakering eller afløb.

Befolkning land-by: 67% af befolkningen lever i byer, mod 48% i 1960.

Vigtigste byer (1985): Bogotá (hovedstad) 4,0 mill., Medellín 1,4 mill., Cali 1,3 mill., Barranquilla 900.000, Cartagena 490.000, Cúcuta 360.000, Bucamaranga 340.000.

Militær: Der er almindelig værnepligt. De tre værn er på 66.200 mand. Dertil kommer politi og sikkerhedskorps med en delvis militær uddannelse, 87.500.

Bruttonationalprodukt pr. indbygger: 1.320 dollar (1985) (i Danmark var det 11.200 dollar) med en gennemsnitlig årlig vækst på 2,9%

1965-85 (1,8% for Danmarks vedkommende).

Erhvervsfordeling (1980): 34,3% af den erhvervsaktive befolkning var beskæftiget i landbruget, 17,7% i industrien, 15,9% i handel og finans, 19,4% i servicesektoren, 12,7% i andre sektorer. Tallene dækker også over en stor arbejdsløshed. Officielt var arbejdsløsheden i første halvdel af 1987 på 13,4%. Dertil kommer en stor skjult arbejdsløshed og underbeskæftigelse, som ikke registreres officielt, men som skønnes at ramme op mod halvdelen af befolkningen.

Vigtigste produkter: Kaffe, olie, sukker, tekstiler, kul, majs, ris, bomuld, bananer, læder, kød, smaragder, guld, sølv, maskiner.

Vigtigste eksportvarer: Kaffe (1980: 51% af eksporten, 1985: 44%), guld (1980: 7%, 1985: 9%), olie (1980: 2%, 1985: 11%), kul (1980: - 1985: 4%), nikkel (1980: - 1985: 1,6%), blomster (1980: - 1985: 4%).

Vigtigste importvarer: Maskiner, udstyr, kemikalier, gødning, hvede.

Gæld til udlandet: Colombia er et af de få latinamerikanske lande, der ikke har haft store gældsproblemer. I 1980 var udlandsgælden på 6,9 milliarder dollar, og i 1985 på 14,0 milliarder. I de senere år er krisen dog også nået til Colombia, der er begyndt at få problemer med at klare betalingerne på sin udlands-gæld.

La Guajira i tal

Areal: 20.848 km² (d.v.s. omtrent på størrelse med Jylland).

Befolkning: 255.000 (1985), 12,3 indb. pr. km².

La Guajira er stærkt præget af sin indianske befolkning, hvor største gruppe er *wayúerne* (på spansk også kaldet *guajiros*), som lever i den nordlige og centrale del af departementet. I bjergene i den sydlige del af departementet lever mindre grupper *Arhuaco-* og *Motilon*-indianere (skildret i Peter Elsass' film "Jorden er vores mor").

Officielt lever der 23.000 wayú-indianere i La Guajira. Selv anslår wayúernes organisation *Yanama*, at tallet ligger mellem 80.000 og 100.000. Når det nærmest er umuligt at give et mere præcist tal, skyldes det dels, at der reelt aldrig er blevet gennemført en egentlig tælling af wayúerne (eller af andre indianske folk), dels fordi de ikke ønsker at blive talt, dels fordi de udpegede folketællere ofte ikke har turdet rejse ind i de afsides områder, hvor en del af wayúerne bor. Et andet problem er, at wayúerne har dobbelt statsborgerskab i Colombia og Venezuela, hvilket gør, at de kan rejse frit frem og tilbage over grænsen. Det betyder, at mange familier "bor" på begge sider af grænsen. Yanamas ledere mener, at der i Venezuela lever omkring 50.000 wayúer, måske flere.

Uddannelse: 14,5% er analfabeter. 62% har gennemført grundskolen, mens 12% aldrig har været i skole.

Boligen (1985): 36,2% af boligerne mangler elektricitet, 54,2% har ikke indlagt vand, mens 98,8% ikke er tilsluttet en kloak.

Befolkning land-by: 69% af befolkningen bor i byer.

Vigtigste byer (1985): Riohacha (departementshovedstad) 47.000, Maicao 46.000 (på grund af den livlige handels- og smugleraktivitet har byen en stærkt svingende befolkning - i perioder er den efter sigende 50-75% større), Fonseca 15.000, Barrancas 15.000, San Juan del Cesar 10.000, Manaure 8.000, Uribia 4.000.

Militær: Der er militærførelægninger i Riohacha, samt uden for Uribia og Maicao, ved grænsen til Venezuela nordøst for Maicao samt i kulhavnen Puerto Bolívar. Desuden er der politi i de fleste af byerne.

Erhvervsfordeling (1973): 31% af den erhvervs-

aktive befolkning var beskæftiget ved landbrug, jagt og fiskeri, 6,5% var beskæftiget i industri og håndværk (især det sidste), 3% ved byggeri, 1% ved minedrift (saltudvinding i Manaure og kuludvinding i et par mindre miner i den sydlige del af departementet), 19% ved handel og transport, 23% i serviceerhverv, mens 16,5% ikke havde oplyst erhverv (denne gruppe dækker sandsynligvis både over smuglere og arbejdsløse; også handel og service dækker sandsynligvis over disse to kategorier, lige som mange wayúindianere foruden at leve af lidt landbrug og jagt, af og til deltager i smugleri af varer).

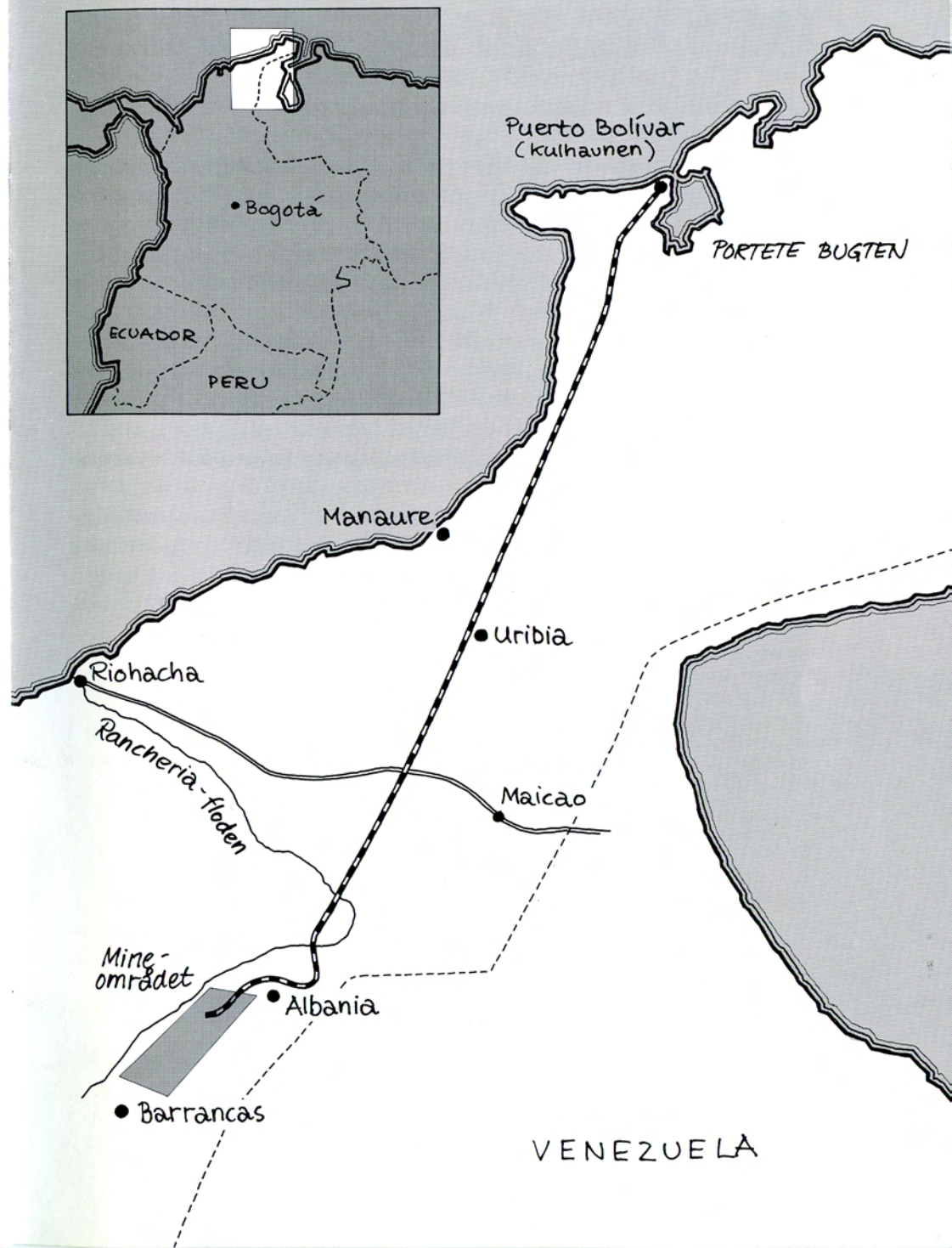
Tallene er de nyeste, som er til at opdrive fra La Guajira. Siden 1973 er der sket en forskydning på grund af kulminen i El Cerrejón, som beskæftiger ca. 4.000 mennesker, hvoraf flere imidlertid kun bor i minen eller havnen i perioder.

Vigtigste produkter: Kul (stort set det hele eksporteres), salt, naturgas, sorghum, ris, majs, yuca (maniok), bomuld, kaffe, kvæg, gedekød, bananer, tobak, fisk, skaldyr.

Vigtigste eksportprodukter: Kul, salt, kaffe, bananer, hummer, naturgas.

Kilder: Officielle statistikker udgivet 1985 og 1986, egne interviews og notater.

BEMÆRK, at især for La Guajira skal statistikkerne tages med et gran salt, da mange af oplysningerne er baseret på stikprøver og skøn.

OM FILMEN

4½ år har det taget at få mulighed for at lave og gennemføre produktionen af 'Den sorte vej'.

I de 3 af årene arbejdede jeg endnu på Danmarks Radio-TV med nyhedsprogrammer. Et spændende og hektisk arbejde, hvor man skal tænke og handle hurtigt. Beslutninger må ofte tages på baggrund af intuition, rutine og erfaringer om, hvordan en historie eller et helt program kan hægtes sammen. Der er sjældent tid til eksperimenter med det audiovisuelle sprog, ligeså lidt som der er tid til at fordybe sig i indholdet.

Redaktionssekretariatet bestemmer hvad der er væsentligt i Verden og hvordan den bør se ud, så tilskikkelser, politik og skæbner passer ind i programfladen og til publikum. Et redaktionssekretariat er ikke særlig nysgerrigt. I de fleste tilfælde vil det foretrække at bekræfte opfattelser og bevægelser i tiden i Danmark fremfor at fortælle begivenhederne på deres egne vilkår.

'DEN SORTE VEJ's baggrund og form er en helt anden end nyhedsprogrammernes hastige, anmassende rytme, hvilket dog ikke gør den mindre aktuel. Det publikum ser, mens filmen vises, vil finde sted hver dag både 5 og 10 år efter optagelserne i Colombia.

Otilia - wayú-talskvinde - ved den daglige aftenbadning af sine børn.

Efter godt 3 års forarbejde med læsning og skrivning, brugte jeg 2 måneder med at se på og lytte til Guajira, kulfolkene, smuglerne og wayu-indianerne inden vi gik igang med 4 ugers optagelser til filmen. I 'Den sorte vej' har jeg tilstræbt at ramme Guajiras rytme, hvor der er tid til at fornemme stemninger og indtryk. Til tider står filmen næsten stille, men sådan er livet nu for det meste rundt om i Verden. Politiske, økonomiske og menneskelige konfrontationer udspiller sig ofte over lange tidsrum og uden megen synlig dramatik.

Jeg har set mange wayú-indianere i øjnene. De ser direkte tilbage uden at slå øjnene ned, men ligeså direkte som de kigger på os, ligeså lidt røber deres blik, hvad de tænker og mener. Hvis de er nysgerrige overfor os som fremmede, fornemmer vi det kun svagt og det er ikke fordi de er overrendt af nysgerrige turister. Man kommer nemlig kun til La Guajira, hvis man har et påtvingende ærinde. Det havde vi, og det krævede, at vi bevægede os frit rundt i området uden vagter med seksløber og haglggevær, til trods for de advarsler vi fik. Til gengæld fik vi mulighed for at opleve stemningen og fascinationen ved denne halvørken og for at møde wayú-indianernes værdighed og styrke.

Hos os taler vi om økonomi, effektivitet og individualitet. Wayú-indianerne taler om familien, forfædrene og deres kulturarv.

Knud Hauge

Knud Hauge

Uddannet på Laterna Film fra 1962 som filmklipper. Har endvidere arbejdet som instruktørassistent, produktionsleder, producent (bl.a. Nordisk Film Junior 1969-72) og biografdirektør 1965-71 (Camera biografen og Cavalcade-teatret Windsor).

1977-85 producer på Danmarks Radio-TV fortrinsvis inden for nyhedsprogrammer - TV-Avis, TV-Aktuelt og I DAG (nyhedsprogram for børn).

Fra 1986 free-lance filminstruktør, filmklipper og TV-producer.

Jens Lohmann

Journalist og forfatter specialiseret i latinamerikanske forhold. Opvokset i Mexico. Har rejst og arbejdet som korrespondent i området som medarbejder ved flere danske og nordiske medier. Medstifter af Nordisk Samfund for Latinamerika-forskning (NOSALF) i 1973, og siden 1986 formand.

Siden 1978 ansat ved Dagbladet Information. Har udgivet flere bøger om latinamerikanske forhold, bl.a. *Latinamerikas byrde* (Mellempfolkeligt Samvirke, 1975), *Mexico* (Munksgaard, 1986), *Den mellemamerikanske drøm* (Vindrose, 1984), *Latinamerika mellem frygt og håb* (Mellempfolkeligt Samvirke, 1987).

DEN SORTE VEJ. Danmark, 1987.
16 mm, farve, 40 min.

En film af KNUD HAUGE
i samarbejde med JENS LOHMANN.

"LAMENTO GUAJIRO"
original tekst og musik af URBANO
DIAZ.

Fotograf: PETER KLITGAARD.

Tonemester: VAGN STEEN HANSEN.

Assistenten:
UFFE THOMSEN, JORGE VARGAS.

Klip: KNUD HAUGE.

Assistent: JAN THERKILDSEN.

Indtaling: PREBEN KRISTENSEN.

Stemmer:
LONE HØGEL, JENS LOHMANN.

Grafiker: LEIF ALBERG.

Undertekster: INGER LOHMANN.

Produceret for
STATENS FILMCENTRAL af
JENS RAVN FILMPRODUKTION.

Udlejning: SFC.

Urbano Diaz - lokal troubadour og sangskriver - har skrevet filmens sang.

GUAJIRA KLAGESANG

La Guajira er en del af Colombia,
glempt og forladt af regeringerne.
Vi har så megen rigdom i vor jord,
vi har så meget, intet vi har.
Vi har for eksempel El Cerrejón,
over hele verden berømt.
En stor mine, hvorfra
der stolt udvindes kul.
Men direktøren bor dernede i Bogotá
og kontorerne ligger i Barranquilla.
Og vort land har de glempt og forladt,
ak, hvilken jammer, stakkels Guajira.

Guajira-boen er glad og flittig,
men kritiseres mange steder.
Mange taler dårligt om vor egn,
og siger vi alle er smuglere.
Vor stolthed er, at alle, som besøger os,
får et minde for livet.
Man skal kende vore kvinders skønhed,
ranke og slanke er de, guajira-kvinderne.
Man skal kende Rancheria-flodens udspring,
og gå på Manaures sletter,
se landet i sit forårsflor,
og se citroner og guayacanes blomstre.

Det er trist som de tager naturgassen,
ja, selv saltet og divi-divien,
at se togene lastet med kul.
Jeg ved ikke, hvad morgendagen vil bringe.
Men man skal også se de gode sider,
de vigtige fremskridt her er kommet.
Der er mange, som kommer til La Guajira,
nogle fra andre provinser, andre fra udlandet.

Hvilke fortrin har vi ikke fået af naturen,
nu kan du ikke give os mere.
Lov mig Guajira, at du ikke vil græde,
når rigdommene i din jord slipper op.
Ak, dine rigdomme, ak, dine rigdomme,
når de slipper op.

Tekst & musik: Urbano Díaz.
Optaget i Riohacha første gang den 14. november 1986.
Skrrevet specielt til "Den sorte vej".
Oversat af Jens Lohmann.